

**CICHA
REWOLUCJA:
DEKRYMINALIZACJA
POSIADANIA
NARKOTYKÓW
NA ŚWIECIE**

WSTĘP

Po 50 latach „wojny z narkotykami, międzynarodowa debata na temat polityki narkotykowej wciąż nie słabnie. Spożycie narkotyków na świecie stale rośnie, aresztowania za przestępstwa narkotykowe utrzymują się na wysokim poziomie, a koszty „wojny z narkotykami” nie maleją.

Dekryminalizacja narkotyków na świecie

1. Według definicji stworzonej przez International Harm Reduction Association, Redukcja Szkód to „polityka i programy, które próbują przede wszystkim zredukować niepożądane zdrowotne, społeczne i ekonomiczne konsekwencje dla osób używających narkotyków, ich rodzin i społeczeństwa”. W przeciwieństwie do programów „drug-free” celem pracy z klientem nie jest tylko i wyłącznie abstynencja, ale też jakiegokolwiek poprawienie jego stanu zdrowia, bądź sytuacji życiowej.

2. Według słownika prawniczego lead-dictionary.com

dekryminalizacją nazywamy odwołanie lub nowelizację ustawy, która wcześniej określała jakiś czyn mianem kryminalnego i wymagającego ścigania oraz karania. Po dekryminalizacji dany czyn nie wchodzi już w zakres prawa karnego, a staje się np. wykroczeniem administracyjnym.

3. Według European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, wartości graniczne to miara danej substancji wyrażona za pomocą określonej jednostki wagowej, która określa granicę, powyżej której posiadanie danej substancji może podlegać karaniu lub być traktowane, jako zamiar handlu. W zależności od kraju stosuje się konkretne dawki dla różnych substancji lub ogólniejsze określenia np. „przeciętna dzienna dawka”.

Większość krajów odchodzi od restrykcyjnego karania, koncentrując się na redukcji szkód¹ oraz na zdrowiu publicznym. Pomimo różnorodności stosowanych rozwiązań, tym co łączy wiele krajów na świecie jest rezygnacja z surowego karania i dążenie do dekryminalizacji² posiadania niewielkich ilości narkotyków na własny użytek. Widać wyraźnie, że w ciągu ostatnich 10 lat wiele krajów zdecydowało się na dekryminalizację i wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań. Trend prowadzący do dekryminalizacji jest niezależny od kontynentu czy sytuacji ekonomicznej danego państwa- kroki w stronę dekryminalizacji poczyniły takie kraje jak Paragwaj, Belgia, Czechy, Brazylia czy Estonia. Około 25 zdecydowało się na wprowadzenie jakiejś formy dekryminalizacji. Poszczególne modele dekryminalizacji różnią się między sobą: niektóre kraje wprowadzają tabele wartości granicznych narkotyków³, definiując przypadki, w których możliwe jest odstąpienie od karania; inne pozostawiają decyzję w gestii policji bądź sądu. Różne są też konsekwencje zatrzymania z niewielką ilością narkotyków- zdarza się, że osoba nie ponosi żadnej kary, czasem zaś musi zapłacić grzywnę bądź odbyć prace społeczne.

Polska na tle innych krajów

Niestety, Polska wciąż nie korzysta z nowych metod działania, które z powodzeniem adaptują inne państwa. Nasze prawo narkotykowe jest jednym z najbardziej restrykcyjnych w Europie, za minimalną nawet ilość narkotyku można zostać skazanym na karę pozbawienia wolności. Zatrzymywane są przede wszystkim osoby posiadające niewielkie ilości narkotyków na własny użytek - najczęściej młodzi mężczyźni. Sprawcy posiadają zazwyczaj marihuanę lub haszysz (około 50% spraw), na drugim miejscu znajduje się amfetamina (35%).⁴

4. Badania akt spraw dot. posiadania w sądach krakowskich, prof. Krzysztof Krajewski, Kraków, 2008

Z powodu podejrzenia posiadania zakazanych substancji, średnio co 3 minuty zatrzymywana jest jedna osoba, co – rocznie - daje liczbę 30 tysięcy osób zatrzymanych z niewielką ilością narkotyków⁵. I choć większość z nich finalnie nie trafia do zakładu karnego, to jednak konsekwencje kryminalizacji są ogromne, zwłaszcza dla młodych osób. Stres związany z aresztowaniem, stygmatyzacja społeczna, wyrok (najczęściej kara pozbawienia wolności w zawieszeniu), wpisanie do rejestru skazanych, które utrudnia podjęcie pracy lub wyjazd do niektórych krajów (obowiązek wizowy) - tego wszystkiego można by uniknąć decydując się na dekryminalizację posiadania niewielkich ilości narkotyków. Warto podkreślić, że przyjęcie dekryminalizacji oznaczałoby korzyści dla budżetu państwa według badań Instytutu Spraw Publicznych z 2009, ściganie konsumentów narkotyków kosztuje 80 mln złotych rocznie.⁶

5. Dane według statystyk policyjnych dostępne na: http://statystyka.policja.pl/portal/st/840/83416/Raport_statystyczny_z_2012_roku.html

6. E.Kuźmicz, Z.Mielecka-Kubień, d.Wiszejko-Wierzbicka Karanie za posiadanie. Artykuł 62 ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii - koszty czas, opinie, Warszawa 2009

Polska podjęła już pierwszy, nieśmiały krok w stronę dekryminalizacji - w grudniu 2011 roku weszła w życie nowelizacja Ustawy o Przeciwdziałaniu Narkomanii, zgodnie z którą, prokurator może (ale nie musi) umorzyć postępowanie karne w przypadku posiadania przez sprawcę niewielkiej ilości zakazanych substancji przeznaczonych na własny użytek. Przepis artykułu 62a z całą pewnością jest korzystny, jednak nie działa wystarczająco efektywnie, ponieważ decyzja o umorzeniu postępowania, po wystąpieniu ustawowych przesłanek, uzależniona jest wyłącznie od dobrej woli prokuratora. Utrwalany przez lata dogmat karalności skutkuje tym, że wciąż niewielu prokuratorów decyduje się na umorzenie sprawy w sytuacji, kiedy zatrzymana osoba posiada małe ilości narkotyków na własny użytek. Uznaniowość tego przepisu powoduje duże różnice w liczbie umorzeń w poszczególnych regionach Polski. Najmniej spraw umarza się na wschodzie: w Białymstoku w 2012 roku umorzeń było 16, w Rzeszowie 11. Dla porównania: w Poznaniu umorzono 496 spraw, a we Wrocławiu 353.⁷

7. Dane udostępnione przez Ministerstwo Sprawiedliwości w maju 2013r.

Wprowadzenie dalszych zmian w polskim prawie narkotykowym, takich jak ustanowienie tabeli wartości granicznych, kształtowanie dobrych praktyk wśród przedstawicieli policji i prokuratury oraz położenie większego nacisku na zdrowie publiczne uczyniłoby polską politykę narkotykową bardziej humanitarną, racjonalną i skuteczną. Pozwoliłoby też na zaoszczędzenie pieniędzy, które można spożytkować na inne, bardziej priorytetowe cele niż ściganie użytkowników narkotyków, zarówno tych okazjonalnych jak i osób uzależnionych.

Przedstawiamy Państwu skrócony raport opracowany przez brytyjską organizację Release w ramach działalności Centrum Badań nad Narkotykami oraz Polityką Narkotykową. Oferuje ona darmowe i poufne porady prawne osobom uzależnionym od narkotyków oraz prowadzi kampanie na rzecz zmian w Wielkiej Brytanii, mające na celu stworzenie ram prawnych dla bardziej empatycznej i racjonalnej polityki narkotykowej. Publikacja *A Quiet Revolution: drug decriminalisation policies in practice across the Globe* przedstawia modele polityki narkotykowej funkcjonujące w kilku wybranych krajach, które zdecydowały się na przyjęcie dekryminalizacji posiadania narkotyków. Poznanie zmian zachodzących w poszczególnych krajach oraz modeli rozwiązań, jakie tam wprowadzano, może być pomocne przy ustalaniu dalszych wytycznych dla naszej, rodzimej polityki narkotykowej.

Dekryminalizacja

- jak to działa na świecie?

AUSTRALIA

Australia poczyniła pierwsze kroki w stronę dekriminalizacji już 25 lat temu. Obecnie trzy australijskie stany mają prawo dekriminalizujące posiadanie lub uprawę marihuany.

- **Południowa Australia:**

Od 1987 na terytorium południowej Australii działa program o nazwie „South Australia’s Cannabis Expiation Notice (CEN)”. Zgodnie z CEN, policja zatrzymując osobę posiadającą do 100 gramów marihuany, nakłada obowiązek zapłaty grzywny w wysokości do 300 dolarów australijskich, w zależności od ilości substancji, w terminie 28 dni. Jeśli osoba ukarana uiści opłatę, wówczas żadne konsekwencje nie są wyciągane. W przeciwnym razie, sprawa zostaje skierowana do sądu.

Nie ma dowodów na to, żeby wprowadzenie CEN przyczyniło się do wzrostu bądź spadku poziomu zażywania marihuany. Kwestie związane z posiadaniem substancji innych niż marihuana reguluje Południowo-australijska ustawa o substancjach kontrolowanych. Zgodnie z nią, policja, zatrzymując osobę posiadającą narkotyki na własny użytek, powinna skierować ją do Panelu Narkotykowego przy Komisji Zdrowia, gdzie następuje ocena sytuacji zatrzymanego i dopasowanie do odpowiedniego programu pomocowego. Osoba zatrzymana musi wyrazić chęć uczestnictwa, a udział w programie przez okres 6 miesięcy skutkuje wymazaniem zarzutów kryminalnych.

- **Zachodnia Australia**

Zachodnia Australia to stan, który najpóźniej zdekriminalizował posiadanie marihuany. Od 2005 roku policjanci mogą stosować program o nazwie Cannabis Infringement Notice (CIN), podobny w swoich założeniach do południowo-australijskiego CEN. Zgodnie z CIN, policja, zatrzymując osobę posiadającą do 30 gramów marihuany lub nie więcej niż dwie całe rośliny, a także sprzęt do zażywania narkotyków, daje jej do wyboru: karę grzywny (do 200 dolarów australijskich), obowiązek uczestniczenia w kursie profilaktycznym na temat marihuany lub stawienie się przed sądem. Nie ma też żadnych limitów określających ile razy dana osoba może korzystać z programu CIN. Władzom zachodniej Australii udało się osiągnąć dość dużą skuteczność w ściąganiu kar grzywny. Od czasu wprowadzenia programu odnotowano spadek zażywania marihuany.

Po wyborach w 2008 roku, nowy rząd zlikwidował CIN w zachodniej Australii. Nowe prawo weszło w życie w sierpniu 2011 roku. Zmniejszona została wartość graniczna obowiązująca w przypadku marihuany – z 30 na 10 gramów. W rezultacie zwiększyła się liczba osób skazanych za jej posiadanie.

- **Australijskie Terytorium Stołeczne:**

Od 1993 roku na terenie Australijskiego Terytorium Stołecznego policja, zatrzymawszy osobę posiadającą do 25 gramów marihuany, mogła zastosować program Simple Cannabis Offence Notice (SCON). Nakłada on obowiązek zapłaty grzywny w wysokości 100 dolarów australijskich w ciągu 60 dni od zatrzymania. Brak zapłaty może skutkować konsekwencjami, takimi jak obowiązkowe uczestnictwo w programie terapeutycznym. W 2002 roku wprowadzona została możliwość zamiany kary grzywny na leczenie lub udział w programie edukacyjnym.

- **Północna Australia:**

Posiadanie marihuany zostało w północnej Australii zdekryminalizowane w 1966 roku. Według prawa policja może nakazać osobie zatrzymanej z niewielką ilością marihuany zapłacenie kary grzywny w wysokości do 200 dolarów australijskich. Niezapłacenie jej skutkuje zadłużeniem u stanowych władz, nie powoduje jednak wpisania do rejestru karnego.

W przypadku zatrzymania z niewielką ilością innych narkotyków, dana osoba zostaje skierowana do programu sądowego ds. nielegalnych narkotyków, który kieruje ją na leczenie lub kurs profilaktyczny.

ARGENTYNA

W 2009 roku „Arriola”, Sąd Najwyższy Argentyny, uznał kryminalizację posiadania narkotyków na własny użytek za niekonstytucyjną. Zdaniem sądu „kryminalizacja jednostki z powodu posiadania przez nią narkotyków jest niehumanitarna oraz naraża ją na stygmatyzację do końca życia, a w niektórych przypadkach nawet na więzienie”. Jednak argentyńskie prawo nie od razu uwzględniło to orzeczenie sądu, przez kilka lat nie zaszła żadna zmiana w ustawodawstwie. Dopiero 29 marca 2012 w argentyńskim kongresie przedstawiono projekt ustawy dekryminalizującej posiadanie narkotyków na własny użytek. Nie przewiduje on ustanowienia tabeli wartości granicznych, pozostawiając do decyzji sądu, jaką ilość uzna za przeznaczoną na własny użytek. Projekt ustawy, nad którym nadal trwają prace legislacyjne, dopuszcza też uprawę marihuany na własny użytek.

Pomimo tego, że wiele sądów niższego szczebla uznało orzeczenie „Arrioli” i stosuje je w swoim orzecznictwie, część policjantów wciąż działa wbrew tym zaleceniom. W związku z tym około 70% aresztowań za przestępstwa narkotykowe nadal dotyczy posiadania narkotyków na własny użytek.

BELGIA

W 2003 roku, po debacie politycznych ugrupowań w Belgii, wprowadzone zostało rozróżnienie pomiędzy posiadaniem marihuany na własny użytek, a innymi przestępstwami narkotkowymi. Według nowych przepisów zatrzymanie osoby dorosłej z nie więcej niż 3 gramami marihuany na własny użytek jest uznawane za przypadek mniejszej wagi. Nie wiąże się z tym żadna kara, a narkotyk nie jest skonfiskowany. Policja przesyła do swojej bazy podstawowe dane zatrzymanego, służy to jednak wyłącznie celom statystycznym, a dane te nie są nigdzie przetrzymywane ani udostępniane.

BRAZYLIA

Posiadanie narkotyków na własny użytek zostało w Brazylii zdekryminalizowane w 2006 roku. W przypadku zatrzymania za posiadanie nielegalnych substancji psychoaktywnych, organy ścigania (policja, prokuratura, sąd) analizują różne czynniki, pomagające określić czy substancja jest przeznaczona na własny użytek. Pod uwagę brane są takie kryteria, jak ilość oraz rodzaj substancji, okoliczności zatrzymania i historia kryminalna zatrzymanego. Jeśli organy ścigania uznają, że narkotyki są przeznaczone na własny użytek, zatrzymany otrzymuje upomnienie wraz z informacją o szkodliwości narkotyków lub zostaje zobligowany do wykonywania prac społecznych bądź udziału w programie edukacyjnym. W przypadku powtórzenia przestępstwa, sankcje te stopniowo się zwiększają (długość prac społecznych lub kursu). Jeśli i one okażą się nieskuteczne, sędzia może orzec karę grzywny. Wszystkie działania odbywają się w ramach systemu prawnego-karnego.

CZECHY

Po latach intensywnej dyskusji publicznej, Czechy stały się jednym z krajów, w których stosunkowo niedawno, bo w 2010 roku, wprowadzono dekryminalizację. Zdecydowano się na ten krok po analizie zysków i strat powstałych od czasu wprowadzenia zmian w 2000 roku. Po dwuletnich badaniach okazało się, że penalizacja nie wpłynęła na dostępność nielegalnych narkotyków, używanie substancji psychoaktywnych w kraju wzrosło wraz z wynikającymi z tego tytułu kosztami społecznymi. Tak długi okres oczekiwania od czasu opublikowania wyników badań do wprowadzenia depenalizacji to rezultat szczegółowego i rzetelnego ustalania odpowiednich wartości granicznych, które pozwalają orzec, jaką ilość danej substancji możemy uznać za „przeznaczoną na własny użytek”.

Przestępstwem administracyjnym (zamiast karnym) od 2010 roku jest posiadanie: do 15 gramów marihuany, 1 grama kokainy, 1,5 grama heroiny, 4 tabletek ekstazy, 40 kawałków grzybów halucynogennych. Za posiadanie wymienionych substancji w ilości poniżej górnej granicy grozi kara grzywny, zaś osoba skazana nie figuruje w rejestrze karnym. W czerwcu 2011 roku wprowadzono nowy przepis, zgodnie z którym policja ma prawo ukarać mandatem osobę posiadającą narkotyki bezpośrednio w miejscu jej zatrzymania, podobnie jak w przypadku wykroczeń drogowych. Jest jeszcze zbyt wcześnie, żeby jednoznacznie ocenić skutki nowego prawa narkotykowego obowiązującego w Czechach, jednak dotychczasowa praktyka pokazuje, że obawy wielu polityków dotyczące dekryminalizacji nie sprawdziły się. Problem stosowania „twardych” narkotyków nie jest szeroko rozpowszechniony, zaś używanie marihuany, które zawsze było w Czechach dość wysokie, nie uległo zmianie.

ESTONIA

Zgodnie z nowelizacją Ustawy o Narkotykach oraz Substancjach Psychotropowych, posiadanie małych ilości narkotyków na własny użytek zostało w Estonii zdekryminalizowane w 2002 roku. Nie wprowadzono tam tabeli wartości granicznych, zaś definicja „nieznacznej” ilości narkotyków jest każdorazowo ustalana przez sądowych ekspertów. Zwyczajowo przyjmuje się, że to nie więcej niż dziesięciokrotność dziennej dawki substancji psychoaktywnej przeznaczonej dla jednego użytkownika. Policja wciąż może aresztować za posiadanie nielegalnych substancji, a sąd orzec karę grzywny. Co ważne, jest to wykroczenie administracyjne, nie karne.

STANY ZJEDNOCZONE AMERYKI - KALIFORNIA

USA znane są z niezwykle surowego prawa narkotykowego, przy jednoczesnym dużym popycie na nielegalne substancje psychoaktywne. Posiadanie marihuany, podobnie jak innych narkotyków, jest według prawa federalnego nielegalne i podlega karaniu, jednak już od połowy lat siedemdziesiątych, niektóre stany, w tym Kalifornia (od roku 1972), wprowadzały różne stopnie jej dekryminalizacji. Według przeprowadzonych później badań, między stanami, w których posiadanie marihuany było kryminalizowane, a tymi, w których odstąpiono od karania, nie wykryto istotnej różnicy w częstotliwości zażywania marihuany. Po przeprowadzeniu dekryminalizacji w Kalifornii, wydatki organów ścigania spadły z 17 milionów w 1975 roku do 4,4 miliona dolarów w 1976 roku. W 2000 roku w Kalifornii przegłosowane zostało referendum dotyczące Propozycji 36, zmieniającej przepisy dotyczące karania osób nie agresywnych, zatrzymanych pierwszy lub drugi raz za posiadanie narkotyków. Wobec tych osób zaczęto orzekać leczenie oraz nadzór kuratora zamiast kary pozbawienia wolności w zawieszeniu.

HOLANDIA

Holandia długo była uważana za państwo pionierskie w globalnej polityce narkotykowej, zazwyczaj w kontekście nowelizacji z 1976 roku, która dokonała podziału na „twarde” i „miękkie” narkotyki. Formalnie nowelizacja ta w dalszym ciągu utrzymywała kryminalizację posiadania i dystrybucji narkotyków, jednak wytyczne dla prokuratorów dały podstawę dekryminalizacji - posiadanie oraz dystrybucja marihuany uznano za najmniej priorytetowe przestępstwo dla organów ścigania, w tym dla prokuratury. Doprowadziło to do powstania słynnych holenderskich coffee shopów, w których można legalnie sprzedawać i spożywać marihuanę. Posiadanie narkotyków jest więc wciąż w Holandii oficjalnie kryminalizowane. Praktyka nieścigania ma jednak długą tradycję, podpartą wytycznymi Ministra Sprawiedliwości, który sugeruje, żeby nie karać za posiadanie poniżej 5 gramów marihuany oraz pojedynczej dawki „twardych” narkotyków.

W Holandii przeprowadzono wiele badań dotyczących wpływu obecnych standardów prawnych na rozpowszechnienie używania narkotyków. Wyniki tych badań różnią się między sobą - według niektórych spożycie spadło, według innych - wzrosło. Wiele badań wskazuje na spadek użycia narkotyków „twardych”, zażywania iniekcyjnego oraz zgonów spowodowanych nadużywaniem.

W Holandii przeprowadzono wiele badań dotyczących wpływu obecnych standardów prawnych na rozpowszechnienie używania narkotyków. Wyniki tych badań różnią się między sobą - według niektórych spożycie spadło, według innych- wzrosło. Wiele badań wskazuje na spadek użycia narkotyków „twardych”, zażywania iniekcyjnego oraz zgonów spowodowanych nadużywaniem.

Nic nie wskazuje na to, aby Holendrzy chcieli odejść od obecnego modelu dekryminalizacji, widać jednak wyraźnie, że zmienia się stosunek konserwatywnych holenderskich polityków do coffee shopów. Wielu postuluje wprowadzenie dla obywateli Holandii specjalnych „marihuanowych paszportów”, które miałyby uniemożliwić dostęp do coffee shopów obcokrajowcom i tym samym ograniczyć narkoturystykę. W maju 2012 roku system ten został wprowadzony w wielu południowych miastach i planowane jest jego rozszerzenie.

PARAGWAJ

Posiadanie narkotyków zdekryminalizowano w Paragwaju w 1988 roku. Zgodnie z ustawą, osoba, która posiada nie więcej niż 10 gramów marihuany oraz 2 gramy kokainy nie podlega żadnej karze, ani administracyjnej, ani karnej. Jeśli sąd dowiedzie, że zatrzymany jest uzależniony od narkotyków może orzec obowiązkowe leczenie. Według badań przeprowadzonych przez ONZ, Paragwaj ma jeden z trzech najniższych wskaźników używania marihuany w Ameryce Południowej, obok Ekwadoru i Surinamu.

PORTUGALIA

Kiedy w Portugalii w 2001 roku zdekryminalizowano używanie i posiadanie narkotyków, media oraz rządy na całym świecie miały na ten temat zróżnicowane opinie. Niektóre uznały to za duży krok w stronę racjonalnej i opartej na naukowych dowodach polityki narkotykowej, inne za niebezpieczny odwrót od wojny z narkotykami. Portugalia nie była pierwszym krajem, który podjął się dekryminalizacji zrobiła to jednak w reakcji na poważne problemy z narkotykami, z którymi borykało się portugalskie społeczeństwo.

Oprócz dekryminalizacji, prawodawcy skupili się też na zdrowiu publicznym poprzez zwiększenie nakładów finansowych na leczenie i profilaktykę. Portugalia podjęła nowe przedsięwzięcia z zakresu redukcji szkód, dotyczące wspomagania świetlic drop-in⁸, schronisk, mobilnych punktów opieki zdrowotnej, programów wymiany igieł i strzykawek⁹ oraz innych inicjatyw skierowanych do osób uzależnionych. Działania te są kluczowym elementem programów redukcji szkód.

Według obecnie obowiązującego w Portugalii prawa, policja po zatrzymaniu osoby posiadającej narkotyki w ilości nie większej, niż dziesięciokrotność dziennej dawki, kieruje ją do komisji składającej się z trzech ekspertów- lekarza, prawnika oraz pracownika socjalnego. Komisja dysponuje różnymi sankcjami, takimi jak prace społeczne, odebranie prawa jazdy lub przymusowe leczenie dla osób uzależnionych. W wypadku osób nieuzależnionych, podczas pierwszego zatrzymania zwyczajowo nie stosuje się żadnych sankcji. Jeśli ilość znalezionej narkotyki jest większa niż 10 dawek dziennych, wówczas osoba jest kierowana do sądu, a jej sprawa jest rozpatrywana w ramach systemu karnego, gdzie możliwe jest postawienie zarzutów takich jak handel bądź przemyt.

8. Miejsce, w którym osoby uzależnione od narkotyków mogą bezpiecznie spędzić czas, skonsultować się z terapeutą, umyć się, zjeść, wymienić sprzęt iniekcyjny na czysty. W wielu krajach w świetlicach drop-in, osoby uzależnione mogą też zażyć narkotyk w higieniczny, kontrolowany sposób.

9. Punkt, w którym osoba uzależniona może wymienić stary, zużyty sprzęt iniekcyjny na nowy, czysty. Działanie to służy zmniejszeniu ryzyka zakażenia, m.in. HIV oraz HCV - Wirusowe Zapalenie Wątroby typu C

Po ponad 10 latach funkcjonowania dekryminalizacji w Portugalii, możemy wyciągnąć wiele wniosków z doświadczeń portugalskiej polityki narkotykowej. Najnowsze badania, m.in. raport dotyczący portugalskiej polityki narkotykowej opublikowany przez Open Society Foundations¹⁰, wskazują, że dekryminalizacja nie miała negatywnych efektów, jakich spodziewali się jej krytycy. Stało się tak dzięki idącym z nią w parze działaniom z zakresu redukcji szkód.

10. http://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/drug-policy-in-portugal-polish-20111206_0.pdf

URUGWAJ

Posiadanie substancji psychoaktywnych nigdy nie było kryminalizowane w Urugwaju. Oficjalny zapis, dotyczący niekarania za posiadanie narkotyków, pojawił się w urugwajskim ustawodawstwie w 1974 roku. Według prawa, osoba posiadająca niewielką ilość narkotyku na własny użytek nie podlega żadnej karze – ani kryminalnej, ani administracyjnej. Sędzia ocenia okoliczności, w których doszło do zatrzymania, uwzględniając przy tym takie czynniki, jak sposób zapakowania narkotyku lub obecność znacznej ilości gotówki przy zatrzymanym. Jeśli uzna, że narkotyki mogły być przeznaczone na sprzedaż, wówczas osoba zatrzymana musi złożyć odpowiednie wyjaśnienia przed sądem. Oprócz polityki niekarania, Urugwaj stosuje liczne strategie z zakresu redukcji szkód. Według raportu ONZ World Drug Report z 2011 roku spożycie opiatów, kokainy, amfetaminy, ecstasy i marihuany było w Urugwaju mniejsze, niż w Wielkiej Brytanii!

W kwietniu 2011 roku parlament urugwajski rozpoczął debatę na temat legalizacji uprawy marihuany – ośmiu krzewów marihuany na jedno gospodarstwo domowe. Dalsza debata toczyła się już po ukazaniu się raportu Release. Projekt ustawy legalizacyjnej ukazał się z inicjatywy urugwajskiego prezydenta Jose Mujica i był częścią szerszych zmian dotyczących porządku publicznego i zwalczania przestępczości. Po dwóch latach intensywnej dyskusji, w grudniu 2013 roku zalegalizowano hodowlę, sprzedaż oraz spożywanie marihuany. W ten sposób Urugwaj stał się pierwszym krajem na świecie, który wprowadził tak liberalne prawo dotyczące marihuany.¹¹

11. Artykuł: Uruguay Becomes First Country in World to Legalize Marijuana na stronie: www.drugpolicy.org

HISZPANIA

Posiadanie niewielkich ilości narkotyków na własny użytek oraz ich zazywanie zostało w Hiszpanii formalnie zdekryminalizowane ponad 30 lat temu. W 1974 roku Sąd Najwyższy w Hiszpanii orzekł, że używanie oraz posiadanie narkotyków nie są przestępstwami kryminalnymi, jednak aż do 1982 koncepcja ta nie była uwzględniona w hiszpańskim prawie. W 1992 roku hiszpańskie ustawodawstwo po raz pierwszy przewidziało kary administracyjne za spożycie i posiadanie narkotyków.

Na podstawie obecnie obowiązującego prawa, policja stosuje kary administracyjne wobec osób zatrzymanych za posiadanie: do 200 gramów marihuany, 25 gramów haszyszu, 2,4 grama ecstasy, 3 gramów heroiny, 7,5 grama kokainy. Kary te to, m.in. grzywna, kara pozbawienia wolności w zawieszeniu lub odebranie prawa jazdy. W przypadku, kiedy przekroczone zostaną wyżej wymienione wartości graniczne, osoba posiadająca narkotyk kierowana jest do sądu, gdzie analizowane są okoliczności zatrzymania- ma to na celu zbadanie czy narkotyki przeznaczone były na handel, czy na własny użytek.

Sąd bierze pod uwagę takie czynniki, jak: ilość substancji, sposób jej zapakowania oraz przeszłość kryminalna zatrzymanego. Choć ogólny poziom spożycia narkotyków w Hiszpanii ciągle się zmienia, to jeśli chodzi o kokainę wciąż jest dość wysoki. Przykład Hiszpanii dość wyraźnie potwierdza tezę wynikającą z wielu badań - kryminalizacja i restrykcyjne prawo mają niewielki wpływ na poziom spożycia narkotyków w danym kraju.

WŁOCHY

We Włoszech posiadanie narkotyków zostało po raz pierwszy zdekryminalizowane ponad 35 lat temu. Od tego czasu włoska polityka narkotykowa stopniowo przechodziła od restrykcyjnego karania za posiadanie do bardziej liberalnego podejścia. I choć rodzaje kar za posiadanie narkotyków były różnorodne, to niewiele można powiedzieć o ich wpływie na poziom zażywania narkotyków.

W 1990 roku po raz pierwszy wprowadzono sankcje administracyjne za wykroczenia, w tym za posiadanie niewielkich ilości narkotyków. Ustalono pojęcie „przeciętnej, dziennej dawki” - była to maksymalna ilość narkotyku uznawana za przeznaczoną na własny użytek, a nie na handel. Jej posiadanie skutkowało jednak orzeczeniem kary grzywny lub, w przypadku powtórnego zatrzymania, 3 miesiące pozbawienia wolności w zawieszeniu. Surowsze karanie nie wpłynęło w żaden sposób na poziom zażywania narkotyków we wczesnych latach 90. We Włoszech odsetek użytkowników mających problemy z narkotykami był w tamtym okresie najwyższy w Europie. W 1991 roku włoski Trybunał Konstytucyjny uznał, że pojęcie „przeciętnej dziennej dawki” ma pełnić funkcję pomocniczą, nie zaś decydującą przy orzekaniu czy posiadane przez zatrzymanego narkotyki są przeznaczone wyłącznie na własny użytek. W 1993 roku, w wyniku ogólnokrajowego referendum, zadecydowano o zniesieniu możliwości zawieszania kary dla osób posiadających narkotyki oraz całkowicie zrezygnowano z pojęcia „przeciętnej dziennej dawki”. Miało to zapewnić sędziom większą swobodę w podejmowaniu decyzji o tym, czy dana ilość narkotyku jest przeznaczona na własny użytek, czy na sprzedaż.

System „sędziowskiej swobody” trwał ponad dekadę, aż do uchwalenia przez włoski parlament nowej ustawy narkotykowej w 2006 roku.

Ustawa ta, wciąż obowiązująca we Włoszech, wprowadziła następujące zmiany:

- Przywrócono funkcjonowanie minimalnej wartości granicznej narkotyku na własny użytek, wcześniej określanej mianem „przeciętnej dziennej dawki”.
- Ustanowiono surowsze sankcje administracyjne za posiadanie narkotyków na własny użytek, m.in. zakaz prowadzenia pojazdów lub nadzór policyjny.
- Wykluczono leczenie jako alternatywę dla kary administracyjnej.

Według aktualnie obowiązującego, włoskiego prawa, osoba zatrzymana z ilością narkotyku wyraźnie mniejszą od minimalnej wartości granicznej, w okolicznościach nienasuwających podejrzenia o handel, jest kierowana przez policję do najbliższego prefekta (przedstawiciela lokalnej władzy), który może nałożyć karę administracyjną. Jeśli ilość narkotyku jest większa od minimalnej wartości granicznej lub opakowanie sugeruje zamiar sprzedaży, wówczas zatrzymana osoba może być aresztowana i osądzona.

Od czasu reformy prawa narkotykowego w roku liczba osób zatrzymanych za przestępstwa narkotykowe wzrosła ponad dwukrotnie, spadła za to liczba osób udających się na leczenie. Może to być wynikiem stygmatyzacji osób zażywających narkotyki, która jest częstym skutkiem kryminalizacji. Włoski system prawny wciąż jednak zmaga się z wieloma wyzwaniami z dziedziny prawa narkotykowego. W 2011 roku Sąd Najwyższy orzekł, że każdy ma prawo do hodowli niewielkiej ilości marihuany na własnym balkonie lub w ogródku. Częste zmiany we włoskim prawie narkotykowym nie przyniosły jednak obniżenia poziomu używania narkotyków we Włoszech, wciąż pozostaje on jednym z wyższych w krajach europejskich.

NIEMCY

Pierwsze oznaki zapowiadające dekryminalizację pojawiły się w prawie niemieckim na początku lat 90. Na poziomie federalnym, nowelizacja ustawy narkotykowej z 1992 roku dała prokuratorom możliwość niekarania osoby posiadającej niewielkie ilości marihuany, jeśli uznają oni, że nie ma „społecznego interesu” w wymierzaniu kary. W praktyce decyzja prokuratora zależała przede wszystkim od ilości narkotyku posiadanego przez daną osobę. Definicje „nieznacznej ilości” różniły się między sobą w zależności od konkretnej substancji oraz landu.

W 1994 roku Naczelny Niemiecki Trybunał Konstytucyjny uznał karanie osób posiadających niewielkie ilości marihuany za niekonstytucyjne. Jednak poszczególne landy interpretowały orzeczenie trybunału w różny sposób. Niektóre rozszerzyły tę zasadę na inne substancje, wiele landów ustanowiło własne wartości graniczne. W przypadku marihuany wartości te wahają się od 5 do 15 gramów, kokainy – od 1 do 3 gramów.

Choć formalnie prawo jedynie zaleca prokuratorom niekaranie, w praktyce w niektórych landach to policja często rezygnuje z zatrzymywania osób z niewielką ilością narkotyków. Użytkownicy, którzy mają problemy zdrowotne z powodu narkotyków i zostali skazani na maksymalnie 2 lata więzienia w zawieszeniu mogą zamienić tę karę na leczenie.

Rekomendowane modele dekryminalizacji w polityce narkotykowej

1. WARTOŚCI GRANICZNE - ZA I PRZECIW

Jak widać z powyższych przykładów, wiele krajów nie wprowadziło tabeli wartości granicznych, uściślających, jaka ilość substancji jest tą, przeznaczoną na własny użytek. Daje to możliwość elastycznego podejścia zamiast stawiania sztywnych granic, ale z drugiej strony może powodować nadużycia policji oraz innych przedstawicieli prawa, których zadaniem jest określanie przypadku podlegającego kryminalizacji. Ważne jest, żeby zrównoważyć oba podejścia, co pozwoli na efektywne działanie systemu.

1.1 Przeciw wartościom granicznym:

Korzyścią wynikającą z braku ściśle określonych wartości granicznych i pozostawiania decyzji w gestii organów ścigania jest to, że osoba zatrzymana ma szansę na skorzystanie z dekryminalizacji niezależnie od ilości posiadanych substancji psychoaktywnych. Jednak taki system może generować wiele nadużyć, czego przykładem jest m.in. Polska, gdzie brak precyzyjnych kryteriów karalności prowadzi do ścigania za posiadanie każdej ilości narkotyków. Ważna jest, więc dokładna analiza czynników pozwalających odróżnić użytkownika narkotyków od osoby czerpiącej korzyści z handlu, co ma służyć zminimalizowaniu ryzyka niesprawiedliwego narażenia użytkowników na kryminalizację.

1.2 Argumenty za:

Jak widać na przykładzie opisanych wyżej krajów, stosowane tabele wartości graniczne bardzo różnią się między sobą. Jeśli rząd decyduje się na wprowadzenie takiego narzędzia, niezwykle ważne jest dokładne przemyślenie wielkości granicznych w odniesieniu do realiów danego państwa. Tylko to pozwoli na osiągnięcie celu dekryminalizacji. Nie ma jednej uniwersalnej wartości, która byłaby odpowiednia dla każdego państwa. Kluczowe jest, żeby ustalenie ich na właściwym poziomie nie doprowadzało do sytuacji, kiedy aresztowana i poddawana sankcjom jest osoba posiadająca narkotyki na własny użytek.¹²

12 W styczniu 2013 roku, Polska Sieć Polityki Narkotykowej zorganizowała serię szkoleń dla ok.80 polskich policjantów oraz prokuratorów. Uczestnicy szkoleń jednogłośnie stwierdzili, że mają problem z dokładnym określeniem, czym jest „nieznaczna ilość”. Ich zdaniem wprowadzenie tabeli wartości granicznych znacznie ułatwiłoby pracę i pozwoliłoby na lepsze stosowanie istniejących przepisów.

2. REKREACJA ORAZ SANKCJE:

Wachlarz sankcji, jakimi władze mogą dysponować w przypadku zatrzymania osoby posiadającej substancję psychoaktywną, jest bardzo szeroki:

2.1 Brak jakiegokolwiek reakcji:

Niektóre kraje, na przykład Belgia i Holandia, stosują politykę braku jakiegokolwiek sankcji w przypadku zatrzymania z niewielką ilością narkotyków. Zaletą tego rozwiązania jest przede wszystkim duża oszczędność kosztów. W modelu portugalskim przy pierwszym zatrzymaniu nie stosuje się kar, są one wprowadzane dopiero w przypadku kolejnych zatrzymań. Ponadto brak sankcji za posiadanie narkotyków zmniejsza zakres obowiązków przedstawicieli organów ścigania i pozwala im skupić się na poważnych przestępstwach.

2.2 Grzywny oraz inne kary administracyjne:

Wiele krajów (Czechy, Estonia, Hiszpania) stosuje karę grzywny, jako konsekwencję posiadania narkotyków na własny użytek. Jest to kara administracyjna, której wymierzenie nie skutkuje wpisem do rejestru skazanych. Może to stwarzać pewne problemy, ponieważ, jak wspomniano wyżej, wiele osób zechce spróbować uniknąć tej kary np. poprzez zgłaszanie się na niepotrzebne im leczenie. Ważne więc, żeby wysokość kary grzywny była ustalona rozsądnie i adekwatnie do możliwości osób zatrzymanych.

2.3 Leczenie:

W sytuacji, kiedy osoba zatrzymana jest uzależniona od narkotyków, najlepszym wyjściem jest współpraca policji z przedstawicielami służby zdrowia, co umożliwia zaoferowanie odpowiedniego typu reakcji pomocowej (np. leczniczej). Taki system funkcjonuje w Portugalii, co skutkuje większą liczbą osób uczestniczących w programach terapeutycznych. Ważne, żeby oferta lecznicza była szeroka i dostosowana do potrzeb pacjenta. System pomocy powinien być różnorodny i niekoncentrujący się wyłącznie na leczeniu „drug-free”¹³, gdyż wówczas marginalizuje tych pacjentów, którzy nie są jeszcze gotowi na całkowitą abstinencję.

13 Według publikacji: Raport Rzecznika Praw Osób Uzależnionych 2012/2013- część lecznicza, autorstwa Jacka Charmasta, W Polskim systemie leczenia uzależnień, model „drug-free” jest dominujący. Wymaga on od pacjenta całkowitej abstinencji od jakichkolwiek środków psychoaktywnych, co dla wielu jest zadaniem zbyt trudnym i na danym etapie ich życia niemożliwym do zrealizowania. W Polsce środki na leczenie uzależnień przyznawane są głównie stacjonarnym ośrodkom działającym na zasadach „drug-free”, co czyni ten model bardziej uprzywilejowanym od np. programów substytucyjnych, redukcji szkód czy leczenia ambulatoryjnego.

2.4 Nieproporcjonalnie wysokie wyroki w przypadku przekroczenia określonych wartości granicznych oraz przestępstw związanych z dystrybucją narkotyków:

Problem ten jest szczególnie widoczny w USA. Stany, które wprowadziły dekryminalizację, często podnoszą kary za inne przestępstwa narkotykowe, także za przekraczanie wartości granicznych. Jest niezwykle ważne, żeby dostrzegano potrzebę racjonalnego i proporcjonalnego karania za różne rodzaje przestępstw narkotykowych. W USA zdarza się, że osoby skazane za przestępstwa narkotykowe bez użycia przemocy, czyli np. drobni dilerzy, otrzymują wyższe wyroki niż skazani za brutalne przestępstwa, gwałt, a nawet morderstwo. Taka praktyka może prowadzić do przeludnienia zakładów karnych, zbyt wysokich wydatków na ściganie przestępczości narkotykowej, a także do dalszej demoralizacji drobnych dilerów, którzy w więzieniach doskonalą swoje umiejętności przestępcze, przekreślając przy tym swoje szanse na resocjalizację i normalne życie.

2.5 Działania z zakresu zdrowia publicznego oraz leczenia:

Ustawodawcy powinni wziąć przykład z działań podjętych w Portugalii i pozytywnych efektów, jakie dało skupienie się na zdrowiu publicznym. Służy to redukcji wielu szkód zdrowotnych związanych z zażywaniem narkotyków, m.in. zakażeniom HIV czy HCV (wirusowe zapalenie wątroby typu C).

PODSUMOWANIE

Przedstawione przykłady dekryminalizacji zastosowanej w krajach o zróżnicowanej sytuacji ekonomicznej, politycznej i społecznej pokazują, że jest ona dobrze sprawdzającym się i skutecznym rozwiązaniem. W żadnym z krajów dekryminalizacja nie okazała się katastrofą i nie doprowadziła do rozprzestrzenienia się narkomanii, jak przewidywało wielu sceptyków. Przyniosła za to znaczące korzyści w postaci oszczędności w budżecie państwa, a także ograniczyła stygmatyzację użytkowników narkotyków. Karanie za posiadanie narkotyków nie wpływa znacząco na poziom ich spożycia w danym kraju, za to wiąże się z wysokimi kosztami, zarówno finansowymi jak i społecznymi: przepełnione więzienia, niepotrzebna kryminalizacja młodych ludzi lub osób chorych. Ważne jest, żeby twórcy polityki narkotykowej wzięli pod uwagę szereg istotnych czynników społecznych i jak najlepiej dopasowali strategię przeciwdziałania narkomanii do potrzeb swoich obywateli.

Polska polityka narkotykowa wymaga wprowadzenia racjonalnych rozwiązań w zakresie skutecznego przeciwdziałania narkomanii. Takich, które służą przede wszystkim dobru społecznemu, a nie napiętnowaniu osób z powodu zażywania przez nie substancji psychoaktywnych. Odejście od karania za posiadanie niewielkich ilości narkotyków będzie korzystne dla wszystkich- okazjonalnych użytkowników, osób uzależnionych, ich bliskich, przedstawicieli policji, prokuratury oraz sądów, a także dla budżetu państwa.

**WARTOŚCI GRANICZNE DLA WYBRANYCH KRAJÓW EUROPEJSKICH NA PODSTAWIE DANYCH
EUROPEAN MONITORING CENTRE FOR DRUGS AND DRUG ADDICTION¹⁴**

Kraj	Wartość określa granicę pomiędzy:	Wartość graniczna dla poszczególnych substancji
Belgia	Wykroczeniem/ przestępstwem posiadania na własny użytek	Marihuana- 3 g lub jedna roślina Inne substancje – nie zostały zdekryminalizowane
Czechy	Wykroczeniem/ przestępstwem posiadania na własny użytek	Marihuana-15 g Kokaina- 1 g Heroina- 1,5 g Ecstasy- 4 tabletki
Hiszpania	Wykroczeniem/ przestępstwem posiadania na własnych użytek	Marihuana- 200 g Haszysz- 25 g Ecstasy- 2,4 g Heroina- 3 g Kokaina- 7,5 g
Austria	Przestępstwem posiadania na własny użytek/ przestępstwem dystrybucji	Marihuana- 20 g Ecstasy- 30 g Heroina- 3 g Kokaina - 15 g
Włochy	Wykroczeniem/ przestępstwem posiadania na własnych użytek	Marihuana- 1 g Ecstasy- 0,75 g Heroina- 0,25 g Kokaina- 0.75 g
Portugalia	Wykroczeniem/ dystrybucją	Marihuana – 25 g Haszysz- 5 g Ecstasy- 1 g Heroina- 1 g Kokaina- 2g
Norwegia	Przestępstwo posiadania na własny użytek/ przestępstwo posiadanie narkotyków	Marihuana- 10/15 g Ecstasy- 5 tabletek Heroina- 0,5 g Kokaina- 0,5 g
Cypr	Przestępstwem na rzecz zdrowia/ przestępstwem posiadania	Marihuana- 30 g albo 3 rośliny Ecstasy- 20 g Heroina- 10 g Kokaina - 10 g
Grecja	Wykroczeniem/ przestępstwem posiadania na własnych użytek	Marihuana- 20 g Haszysz- 2,5 Heroina- 1,5 g Kokaina- 1,5 g

¹⁴ EMCDDA jest jedną ze zdecentralizowanych agencji UE, która rozpoczęła działalność w Lizbonie w 1995 r.

Celem istnienia EMCDDA jest zapewnianie UE i jej państwom członkowskim wiarygodnego obrazu zjawiska narkotyków i narkomanii w Europie oraz dostarczenie rzetelnych informacji naukowych, wspierających dyskusję poświęconą narkotykom. Obecnie Centrum dostarcza decydentom dane potrzebne do przygotowywania odpowiednich rozwiązań legislacyjnych oraz strategii narkotykowych. Pomaga także fachowcom i specjalistom w tej dziedzinie na określenie najlepszych praktyk i nowych obszarów badań.

Więcej o tabelach wartości granicznych: <http://www.emcdda.europa.eu/html.cfm/index99321EN.html>

Przedstawiamy Państwu raport na temat najlepszych modeli praw narkotykowych stosowanych na całym świecie. Raport został opracowany przez brytyjską organizację Release (www.release.org.uk) w ramach działalności Centrum Badań nad Narkotykami oraz Polityką Narkotykową.

Publikacja *Cicha rewolucja - dekryminalizacja posiadania narkotyków na świecie* przedstawia modele polityki narkotykowej funkcjonujące w kilku wybranych krajach, które zdecydowały się na przyjęcie dekryminalizacji posiadania narkotyków. Poznanie zmian zachodzących w poszczególnych krajach oraz modeli rozwiązań jakie tam wprowadzano, może być pomocne przy ustalaniu dalszych wytycznych dla naszej, rodzimej polityki narkotykowej.

Więcej informacji na temat Raportu oraz kampanii można znaleźć:
www.release.org.uk/decriminalisation

Release
Drugs, The Law & Human Rights

Tel: +44 (0)207 324 2979
Fax: +44 (0)207 324 2977
Email: ask@release.org.uk
Web: www.release.org.uk

**POLSKA SIEĆ
POLITYKI
NARKOTYKOWEJ**

Tel: +48 22 400 50 43
Fax: +48 22 119 17 55
Email: biuro@politykanarkotykowa.com
Web: www.politykanarkotykowa.pl

Sponsor:

 **OPEN SOCIETY
FOUNDATIONS**
Global Drug Policy Program